

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wspierania szerokiego dostępu społeczeństwa do europejskiej biblioteki cyfrowej

(2008/C 162/11)

Dnia 16 lutego 2007 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię w sprawie

wspierania szerokiego dostępu społeczeństwa do europejskiej biblioteki cyfrowej

Sekcja Transportu, Energii, Infrastruktury i Społeczeństwa Informacyjnego, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 23 stycznia 2008 r. Sprawozdawcą była Evelyne PICHENOT.

Na 442. sesji plenarnej w dniach 13–14 lutego 2008 r. (posiedzenie z 13 lutego 2008 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 153 do 4 — 5 osób wstrzymało się od głosu — przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 W związku ze zbliżającym się otwarciem „europejskiej biblioteki cyfrowej”⁽¹⁾ w 2008 r. opinia Komitetu służy wyrażeniu zdecydowanego poparcia dla tego projektu polegającego na udostępnieniu w internecie części zasobów kulturalnych, naukowych i technicznych. Komitet udziela w ten sposób wsparcia instytucjom europejskim w ich pracach zmierzających do uruchomienia ogólnodostępnego portalu — narzędzia rozpowszechniania uporządkowanej wiedzy dzięki technologii cyfrowej.

1.2 Komitet wyraża uznanie dla wspólnie podjętych starań Komisji i państw członkowskich i z zadowoleniem przyjmuje koordynację prac instytucji kulturalnych zainicjowaną przez CENL (*Conference of European National Librarians* — Konferencję Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych) w dążeniu do utworzenia fundacji z udziałem wszystkich instytucji wyrażających wolę udostępnienia swych zbiorów w formie cyfrowej. Wzywa organizacje społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu europejskim, krajowym i regionalnym, aby przyłączyły się do wspomnianego, szeroko zakrojonego, europejskiego projektu i pomogły w należyтым informowaniu obywateli.

1.3 Włączenie społeczeństwa obywatelskiego w utworzenie europejskiej biblioteki cyfrowej będzie miało decydujące znaczenie z czterech ważnych względów uzasadniających zaangażowanie EKES-u, takich jak:

- udział w określaniu istotnych kryteriów wyboru digitalizowanych treści;
- zapewnienie wsparcia opinii publicznej dla potrzeb finansowych;
- wspieranie udziału i innowacyjnych działań wśród wszystkich uczestników procesu wydawniczego oraz innych podmiotów kultury;
- wspieranie włączenia wszystkich w społeczeństwo informacyjne.

1.4 Komitet ma świadomość całej pracy wykonanej już przez państwa członkowskie z udziałem Komisji i zainteresowanych

⁽¹⁾ Prowizoryczne określenie europejskiego projektu digitalizacji dokumentów pochodzących z muzeów, archiwów, ośrodków audiowizualnych, bibliotek itp.

stron w trakcie kolejnych prezydencji. Zgadza się z niedawnym sprawozdaniem⁽²⁾ Parlamentu Europejskiego, znakomicie podsumowującym dokonane postępy i kolejne etapy prac. W niniejszej opinii Komitetu postanowiono zaakcentować konieczność udziału społeczeństwa obywatelskiego, zachęcając jego części składowe do uczestnictwa w utworzeniu i budowie europejskiej biblioteki cyfrowej. Niniejsza opinia proponuje położyć nacisk na oczekiwania i potrzeby użytkowników, tak aby osiągnąć cel powszechnego dostępu społeczeństwa do zbiorów.

1.4.1 Zwracając się do organizacji społeczeństwa obywatelskiego, EKES zaleca:

- udział w komunikacji z obywatelami europejskimi, począwszy od 2008 r.;
- uwzględnienie monitorowania grup użytkowników testujących jakość i łatwość korzystania ze wspólnego portalu oraz jego eDostępność⁽³⁾ dla osób niepełnosprawnych;
- zorganizowanie szeroko zakrojonej debaty w sprawie treści, w porozumieniu z lokalnymi bibliotekami;
- pobudzenie społeczeństwa informacyjnego do refleksji nad dostosowaniem ram prawnych do digitalizacji współczesnej produkcji intelektualnej, artystycznej i naukowej.

1.4.2 Zwracając się do państw członkowskich i do Komisji, EKES zaleca:

- ustanowienie komitetu zarządzającego projektem otwartego na dialog ze społeczeństwem obywatelskim;
- podjęcie przez państwa członkowskie wysiłku finansowego, tak aby do 2010 r. osiągnąć szeroko zakrojoną digitalizację rozmaitych materiałów o różnorodnym pochodzeniu;

⁽²⁾ Sprawozdanie w sprawie: „i2010: europejska biblioteka cyfrowa”, 2006/2040(INI), Marie-Hélène Descamps, posłanki do PE z lipca 2007 r.

⁽³⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie przyszłego prawodawstwa dotyczącego dostępności elektronicznej (sprawozdawca: Bernardo HERNÁNDEZ BATALER), Dz.U. C 175 z 27.7.2007; opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie równych szans dla osób niepełnosprawnych (sprawozdawca: Meelis JOOST), Dz.U. C 93/08 z 27.4.2007.

- wspólne uzgodnienie planów digitalizacji na szczeblu krajowym z odniesieniem do wspólnej karty dotyczącej dokumentacji, ze wsparciem ośrodków kompetencji;
- utrzymywanie na szczeblu wspólnotowym intensywnego programu na rzecz poszukiwania rozwiązań problemów technicznych związanych z wielojęzycznością i interoperacyjnością, także z myślą o stworzeniu wspólnych wytycznych na rzecz zapewnienia eDostępności dla osób niepełnosprawnych;
- prowadzenie badań na temat oczekiwań, potrzeb i praktyki użytkowników (w szczególności osób niepełnosprawnych) oraz włączenie w nie EKES-u;
- sformułowanie wniosków z analizy praktyki krajowej w zakresie wyjątków, o której mowa w dyrektywie 2001/29/WE⁽⁴⁾, oraz poszerzenie zakresu poszukiwań w celu wypełnienia luk w prawie (dzieła osierocone, dzieła o wyczerpanym nakładzie, dokumenty w formie elektronicznej itp.).

1.4.3 Zwracając się do podmiotów gospodarczych oraz instytucji kulturalnych, EKES pragnie je zachęcić do:

- wspierania powszechnego dostępu do niedawno opracowanych i najnowszych materiałów cyfrowych, dostępnych w portalu europejskiej biblioteki cyfrowej;
- opracowania modelu odpłatnego udostępniania w internecie dzieł chronionych prawem autorskim po przystępnej cenie;
- udziału w digitalizacji własnych zasobów za pośrednictwem partnerstw publiczno-prywatnych;
- otwarcia się na sponsoring w zakresie digitalizacji;
- wspierania roli czytelnicy publicznych w udostępnianiu materiałów elektronicznych na miejscu lub w ramach zamkniętych sieci (intranetów).

2. Lepsze informowanie obywateli oraz włączanie społeczeństwa obywatelskiego w tworzenie przyszłej europejskiej biblioteki cyfrowej

2.1 Lepsze informowanie obywateli na temat przyszłej europejskiej biblioteki cyfrowej

2.1.1 W 2010 r. umieszczenie w internecie zasobów europejskiego dziedzictwa kulturowego pochodzących z bibliotek, archiwów i muzeów Europy umożliwi mieszkańcom kontynentu, a także całego świata, uzyskanie dostępu do sześciu milionów dokumentów cyfrowych oraz ich wykorzystywanie w celach rekreacyjnych, edukacyjnych, zawodowych i badawczych. Osiągnięcie takiej liczby materiałów będzie stanowiło pierwszy etap szeroko zakrojonej digitalizacji.

⁽⁴⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2001/29/WE w sprawie harmonizacji niektórych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym.

2.1.2 Projekt ten, tymczasowo nazwany European Digital Library (EDL), został dla wygody określony jako „biblioteka”, jednakże już w swoim komunikacie⁽⁵⁾ Komisja wyznaczyła szerokie ramy digitalizacji, zachęcając wszystkie instytucje do udziału w niej. Obejmuje ona zatem wszystkie zasoby kulturalne, naukowe i techniczne oraz wszelkiego rodzaju rękopisy, książki, zapisy nutowe, mapy, nagrania dźwiękowe i audiowizualne, czasopisma, fotografie itp.

2.1.3 Zarówno dla Komitetu, jak i dla państw członkowskich — zgodnie z przyjętymi jednomyślnie konkluzjami Rady z listopada 2006 r. — europejska biblioteka cyfrowa stanowi flagowy projekt służący rozszerzaniu zasięgu społeczeństwa informacyjnego oraz przybliżaniu obywatelom idei tożsamości europejskiej.

2.1.4 W ramach drugiego celu, którego realizacji służy omawiany projekt, przyszła europejska biblioteka cyfrowa ma stać się — dzięki istnieniu wspólnego portalu — wielojęzycznym punktem dostępu skierowanym do ogółu społeczeństwa, a nie tylko obiektem zainteresowania środowisk naukowych i artystycznych. W tym kontekście EKES zachęca Komisję do poprawy informacji kierowanych do obywateli, tak aby zyskiwać poparcie dla projektu uruchomienia biblioteki cyfrowej, w szczególności poprzez przygotowanie wielojęzycznych materiałów informacyjnych. Plan komunikacji powinien obejmować wszystkie instytucje europejskie oraz państwa członkowskie od chwili uruchomienia biblioteki w listopadzie 2008 r.

2.1.5 Olbrzymia fala digitalizacji stanie się szczególnym wydarzeniem w historii ludzkości. W dyskusjach należy zatem uwzględnić również kwestie doboru i organizacji treści i informacji na szczeblu europejskim. EKES jest zdania, że szeroko zakrojona debata na temat warunków masowej digitalizacji powinna objąć pewne aspekty finansowe, techniczne i prawne, niezbędne do przejścia w kierunku otwartego społeczeństwa opartego na wiedzy:

- potrzeby finansowe konieczne dla digitalizacji materiałów ogólnodostępnych, co oznacza poszukiwanie równowagi między przetwarzaniem na formę cyfrową materiałów rzadkich i szczególnie narażonych na zniszczenie a digitalizacją masową, jakiej oczekuje społeczeństwo;
- wsparcie finansowe dla wydawców, którzy zajmują się digitalizacją swoich współczesnych materiałów i zgadzają się na ich udostępnienie w sieci;
- udział finansowania prywatnego i sponsoringu w digitalizacji i dystrybucji;
- utrzymanie we wszystkich przypadkach praw własności intelektualnej do 70 lat po śmierci autora;
- zapewnienie przejrzystości i kolegialności w wyborze wszelkiego rodzaju przetwarzalnych materiałów stanowiących część ogólnodostępnego dziedzictwa kulturowego (tekstów, materiałów audiowizualnych, obiektów muzealnych, archiwów itp.);

⁽⁵⁾ Komunikat z dnia 30 września 2005 r. „i2010: biblioteki cyfrowe”, COM(2005)465 wersja ostateczna

- konieczność stworzenia europejskiej karty dotyczącej dokumentacji, zawierającej wykaz najważniejszych dziedzin wiedzy przeznaczonych do digitalizacji — wymaga to wcześniejszego sprawdzenia na szczeblu ogólnoeuropejskim, jaka jest dostępność internetowa materiałów już przetworzonych w formacie cyfrowym;
- stworzenie autorom dzieł o wyczerpanym nakładzie i niewznawianych możliwości rozpowszechniania ich drogą elektroniczną na bardziej otwartej licencji ⁽⁶⁾;
- znaczenie utworzenia interaktywnego katalogu w celu usprawnienia wyszukiwania osób, którym przysługują prawa do dzieł oznaczonych jako „osierococone” ⁽⁷⁾;
- przetwarzanie informacji naukowych ⁽⁸⁾;
- problemy związane z dostępem do portali internetowych oraz materiałów cyfrowych dla osób niepełnosprawnych, zwłaszcza osób z upośledzeniem wzroku.

2.2 Włączenie społeczeństwa obywatelskiego w europejską agendę kultury w dobie globalizacji

2.2.1 Jak dotąd, projekt ten jest wyłącznie przedmiotem dyskusji między specjalistami, co jest dowodem dużego zaangażowania zainteresowanych stron (instytucji kultury, autorów, wydawców, księgarzy itp.) oraz ich skutecznej działalności w ramach utworzonej przez Komisję grupy wysokiego szczebla. W trakcie konsultacji w sprawie „i2010: biblioteki cyfrowe” ⁽⁹⁾ rozpoczętych przez Komisję w 2005 r. udział obywateli ograniczył się zaledwie do 7 % odpowiedzi, zaś w przypadku uczelni wyższych — do 14 %. Tak niewielkie zaangażowanie ogółu społeczeństwa nie jest niczym dziwnym, biorąc pod uwagę nagłe pojawienie się wspomnianej debaty na koniec 2004 r., po ogłoszeniu masowej digitalizacji przez Google, a także zważywszy na charakter kwestionariusza skierowanego do grup interesu gospodarczego, na które digitalizacja wywiera największy wpływ.

2.2.2 Banalizacja bezpłatnego dostępu do informacji w Internecie, związana z finansowaniem na szeroką skalę przez reklamę, podtrzymuje w opinii publicznej błędne pojęcie co do oferty bibliotek cyfrowych. Społeczeństwo obywatelskie jest zatem zobowiązane, zwłaszcza wobec młodego pokolenia, do udziału w kampanii informacyjnej i edukacyjnej dotyczącej znaczenia twórczości intelektualnej i artystycznej oraz konieczności jej poszanowania.

2.2.3 EKES zachęca Komisję i państwa członkowskie do podjęcia wszelkich inicjatyw koniecznych dla szerszego włączenia społeczeństwa obywatelskiego w przyszłe wydarzenia w zakresie digitalizacji dziedzictwa kulturowego. Włączenie organizacji społeczeństwa obywatelskiego ma decydujące

znaczenie z uwagi na cztery istotne wyzwania: określenie wspólnych kryteriów wyboru treści, zapewnienie wsparcia finansowego, zachęcanie wszystkich zainteresowanych stron do innowacyjności i wspieranie powszechnej integracji w społeczeństwie informacyjnym.

2.2.4 W tym celu EKES zaleca otwarcie, z chwilą uruchomienia prototypu w marcu 2008 r., publicznego forum, tak aby umożliwić zabranie głosu stowarzyszeniom, podmiotom oświatowym, kulturalnym, rodzinnym i społeczno-zawodowym, występującym w imieniu przyszłych użytkowników. Udział społeczeństwa obywatelskiego będzie użyteczny w różnych fazach, począwszy od uruchomienia w listopadzie 2008 r. oraz na późniejszych etapach rozwoju.

2.2.5 Debata powinna stanowić uzupełnienie mapy drogowej (2007–2010) stanowiącej załącznik do konkluzji Rady i jej przedłużenie, tak aby zapewnić dalszy rozwój digitalizacji i wzbogacić sposoby wykorzystania zbiorów. EKES z zainteresowaniem przyjmuje zaproszenie do nawiązania kontaktu z platformą społeczeństwa obywatelskiego na rzecz dialogu międzykulturowego, która jest formą sieci obywatelskiej skupionej wokół bibliotek cyfrowych.

2.2.6 Po roku 2008, ogłoszonym Europejskim Rokiem Dialogu Międzykulturowego, debata mogłaby toczyć się dalej i doprowadzić do nowych konsultacji w 2009 r. Powinno to umożliwić społeczeństwu obywatelskiemu udział w określeniu etapów w dłuższej perspektywie, z uwzględnieniem Europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji świata ⁽¹⁰⁾.

2.3 Wspieranie tworzenia przyszłej biblioteki

2.3.1 EKES udziela poparcia propozycji przedstawionej w sprawozdaniu ⁽¹¹⁾ Parlamentu Europejskiego, w której wezwano do powołania komitetu zarządzającego europejską biblioteką cyfrową, złożonego z instytucji kultury uczestniczących w EDLnet. EKES będzie ze szczególną uwagą monitorował realizację projektu i koordynację między krajowymi planami digitalizacji. Między komitetem zarządzającym a organizacjami reprezentującymi użytkowników, zwłaszcza EKES-em, powinno dojść do owocnego dialogu.

2.3.2 EKES uznaje znaczenie roli siły napędowej, jaką odgrywa CENL za pośrednictwem międzynarodowej normy kodyfikacji (nota bibliograficzna), oraz docenia postępy poczynione dzięki digitalizacji materiałów pisanych. Komitet zachęca inne krajowe instytucje kulturalne szczebla regionalnego, krajowego, a także europejskiego do włączania się w koordynację EDLnet w odniesieniu do zasobów archiwów, muzeów narodowych i centrów audiowizualnych, przede wszystkim w ramach fundacji utworzonej w listopadzie 2007 r.

⁽⁶⁾ Zob. np. licencja Creative Commons (www.creativecommons.org)

⁽⁷⁾ Sprawozdanie grupy ekspertów wysokiego szczebla w sprawie praw autorskich i ochrony zasobów cyfrowych oraz w sprawie dzieł osieroczonych i dzieł o wyczerpanym nakładzie (kwiecień 2007 r.)

⁽⁸⁾ Komunikat z dnia 14 lutego 2007 r. „Informacja naukowa w epoce cyfrowej: dostęp, rozpowszechnianie i konserwacja”, COM(2007) 56.

⁽⁹⁾ Komunikat z dnia 30 września 2005 r. „i2010: biblioteki cyfrowe”, COM(2005)465 wersja ostateczna

⁽¹⁰⁾ Komunikat z 10 maja 2007 r. dotyczący Europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji świata, COM(2007) 242 wersja ostateczna.

⁽¹¹⁾ Sprawozdanie w sprawie „i2010: europejska biblioteka cyfrowa”, 2006/2040(INI), Marie-Hélène Descamps, posłanki do PE z lipca 2007 r.

2.3.3 W tej istotnej dla omawianej sprawy kwestii EKES popiera stosowanie dyrektywy 2001/29/WE, która zapewnia ochronę praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym, przede wszystkim w zakresie powielania i rozpowszechniania dzieł. Jednakże w erze cyfrowej dyrektywa ta zawiera braki, jeśli chodzi o dzieła osierocone, zasady przechowywania dzieł w formie cyfrowej, status dzieł powstałych w internecie (*digital born*) i brak rozwiązań w odniesieniu do dzieł o wyczerpanym nakładzie i niewznawianych.

2.3.4 We wspomnianej dyrektywie przewidziano wyjątek dla określonych czynności powielania dokonywanych przez ogólnodostępne biblioteki, instytucje edukacyjne, muzea lub archiwa oraz na potrzeby osób niepełnosprawnych. Wyjątek ten ma charakter dobrowolny, a jego stosowanie jest niejednolite w poszczególnych państwach.

2.3.5 Pomijając opisaną wyżej sytuację prawną, Komitet uznaje, że do skomplikowania problemu przyczyniają się inne kwestie natury technologicznej. W tym zakresie ze szczególnym zadowoleniem przyjmuje prowadzone od kilku lat przez Komisję prace na rzecz rozwiązania problemów technicznych. Popiera inicjatywy podejmowane w ramach 7. programu ramowego badań i rozwoju oraz programu eContentplus, w szczególności w zakresie badań nad interoperacyjnością oraz ośrodków kompetencji zajmujących się digitalizacją. Interoperacyjność i wielojęzyczność — lub też mechanizmy, za pomocą których zasoby muzeów, bibliotek lub archiwów będą dostępne na wspólnej stronie — jest jednym z najważniejszych czynników powodzenia europejskiej biblioteki cyfrowej.

2.3.6 Zachęca się organizacje społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu krajowym i regionalnym, a w szczególności krajowe rady społeczno-gospodarcze, do wspierania inwestycji koniecznych dla digitalizacji w każdym państwie członkowskim, aby osiągnąć masę krytyczną przetwarzanych treści i zagwarantować ich różnorodność. Komitet zaleca państwom członkowskim wykorzystanie także finansowania z funduszy strukturalnych, zgodnie z pozytywnym doświadczeniem litewskim.

3. Wspieranie szerokiego dostępu do europejskiej biblioteki cyfrowej poprzez dobrze zorganizowaną ofertę treści z zakresu dziedzictwa kulturowego i produkcji współczesnej

3.1 Uwzględnienie oczekiwań i potrzeb użytkowników⁽¹²⁾

3.1.1 EKES jest zdania, że należy wykorzystać ten wyjątkowy proces digitalizacji jako potężny czynnik sprzyjający spójności społecznej i terytorialnej⁽¹³⁾. Komitet zaleca przede wszystkim uwzględnienie w zasobach cyfrowych i sposobach dostępu do nich oczekiwań różnych pokoleń, tak aby ułatwić tworzenie więzi i komunikację. Nastolatki, które nie czytają, rzadko stają

⁽¹²⁾ Użytkownik nie jest biernym klientem, lecz uważa się go za aktywnego użytkownika, który może definiować oczekiwane usługi i je oceniać.

⁽¹³⁾ Opinia EKES-u w sprawie przyszłego prawodawstwa dotyczącego dostępności elektronicznej, Dz.U. C 175 z 27.7.2007, s. 91

się później czytelnikami. Z punktu widzenia społeczeństwa opartego na wiedzy powszechny dostęp do biblioteki cyfrowej jest istotny właśnie ze względu na osoby nieczytające lub czytające sporadycznie.

3.1.2 Z perspektywy uczenia się przez całe życie⁽¹⁴⁾ digitalizacja dzieł kultury, a w szczególności informacji naukowej⁽¹⁵⁾, tworzy znaczny potencjał, jeśli chodzi o dostęp do wiedzy. Cel ten pociąga za sobą m.in. konieczność dostosowania do tej nowej rzeczywistości kształcenia zawodowego i ustawicznego nauczycieli⁽¹⁶⁾, adekwatnie do nowego kontekstu przekazywania wiedzy.

3.1.3 Oczekiwane konsekwencje wprowadzenia omawianego narzędzia wymagają zbadania oczekiwań i praktyk użytkowników. Na obecnym etapie za priorytet uznano materiały pisane (rękopisy, książki, czasopisma oraz dzieła księgozbioru podręcznego), dla których określono trzy podstawowe sposoby użytkowania: wyszukiwanie pełnotekstowe, konsultacja online i lektura offline (osobista biblioteka wirtualna). Powinny zostać przetestowane także nowe sposoby użytkowania, takie jak narzędzia współpracy, platformy umożliwiające zamieszczanie przypisów i dodawania hiperłączy, a nawet elementów multimedialnych (dźwięku, obrazu, animacji). Nowe funkcje stanowią narzędzia wspomagające nie tylko rozpowszechnianie, lecz przede wszystkim świadomą lekturę.

3.1.4 Jeśli chodzi o materiały inne niż pisane, od 2007 r. portal Michael (wielojęzyczny spis europejskiego dziedzictwa kulturowego) umożliwia dostęp do wielu cyfrowych zbiorów muzeów, bibliotek i archiwów rozproszonych do tej pory po całej Europie. Szereg instytucji kulturalnych szczebla lokalnego, regionalnego i krajowego udostępnia tam opisy swych kolekcji. Inicjatywa, która początkowo obejmowała swym zasięgiem Wielką Brytanię, Francję i Włochy, rozszerzy się na piętnaście innych państw członkowskich, oferując nowe usługi na potrzeby turystyki kulturalnej. Portal ten, pod nazwą „Michael Culture”, włączony został do fundacji, do której należą i przez którą są zarządzane od listopada 2007 r. wszystkie instytucje kulturalne uczestniczące w projekcie.

3.1.5 EKES zaleca utworzenie centrum monitorowania działalności użytkowników w celu zbadania wachlarza możliwości i praktyk. Europejska biblioteka cyfrowa jest wartościowa nie tylko ze względu na bogactwo treści, lecz również dzięki rozpowszechnianiu nowych dróg wymiany intelektualnej oraz otwartości na różnorodne tematy badań. Komitet pragnie włączyć się w prace grupy roboczej zajmującej się użytkownikami EDLnet.

3.2 Działanie na rzecz integracyjnego społeczeństwa cyfrowego udostępniającego w szczególności rozwiązania dla osób niepełnosprawnych⁽¹⁷⁾

3.2.1 Zgodnie z deklaracją ministerialną z Rygi z czerwca 2006 r. w sprawie nowych technologii w społeczeństwie integracyjnym, europejska biblioteka cyfrowa nie powinna pogłębiać

⁽¹⁴⁾ Opinia EKES-u w sprawie wniosku dotyczącego zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kluczowych kompetencji w uczeniu się przez całe życie (sprawozdawca: Mária Herczog), Dz.U. C 195 z 18.8.2006

⁽¹⁵⁾ Konkluzje z posiedzenia Rady Europejskiej w sprawie informacji naukowej.

⁽¹⁶⁾ Opinia EKES-u w sprawie poprawy jakości kształcenia nauczycieli (sprawozdawca: Mário Soares), przyjęta 16 stycznia 2008 r. (CESE 1526//2007 fin).

⁽¹⁷⁾ Kampania informacyjna przedłożona Radzie przez Komisję dotycząca integracji w społeczeństwie informacyjnym „E-integracja: czas na działania w 2008 r.”

różnic w zakresie korzystania z internetu między zwykłymi użytkownikami a osobami starszymi, niepełnosprawnymi lub znajdującymi się w niekorzystnej sytuacji. W niedawnych opiniach rozpoznawczych Komitet określił działania, podejmowane m.in. z udziałem Europejskiego Funduszu Społecznego, które mogą zagwarantować takim osobom dostępność elektroniczną.

3.2.2 Digitalizacja i dostępność internetowa materiałów pochodzących z bibliotek, archiwów i muzeów z całej Europy to niezrównane narzędzia integracji osób niepełnosprawnych. Tymczasem skomplikowana prezentacja graficzna, nieodpowiedni format oraz niedostosowane zabezpieczenia mogą ten dostęp utrudnić.

3.2.3 W dyrektywie z 2001 r. wyraźnie przewidziano wyjątki od zasady ochrony praw autorskich na potrzeby osób niepełnosprawnych (ślabowidzących, niewidomych, osób o ograniczonej sprawności ruchowej, upośledzonych umysłowo).

3.2.4 Zapewnienie dostępu do dziedzictwa kulturowego wymaga, aby portal internetowy przyszłej biblioteki oraz połączone z nim portale krajowe zostały od początku zaprojektowane w sposób gwarantujący ich dostępność dla osób niepełnosprawnych za pomocą specjalnych rozwiązań technicznych.

3.2.5 Zabezpieczenia technologiczne przeciwko piractwu są często omijane przez doświadczonych użytkowników, natomiast faktem jest, iż dla zwykłych użytkowników stanowią one ograniczenie. W związku z tym EKES zaleca, aby przy projektowaniu zabezpieczeń technologicznych uwzględniano od początku kwestie dostępności i interoperacyjności, tak aby narzędzia odczytu stosowane przez osoby niepełnosprawne, takie jak syntezatory mowy, mogły czytać zdigitalizowany tekst.

3.3 Poszerzenie oferty już dostępnych treści o dokumenty współczesne i świeżej daty

3.3.1 Jesienią 2008 r. portal pojawi się w sieci wraz z dwoma milionami dzieł, fotografii i map, niechronionych prawami autorskimi, dostępnych nieodpłatnie online i gotowych do pobrania. Stanowi to nieocenioną pomoc, zwłaszcza w przypadku materiałów rzadkich, cennych lub takich, których nakład został wyczerpany. W dłuższej perspektywie dostęp nie może jednak ograniczać się do zasobów dziedzictwa kulturowego pozbawionych aktualnego znaczenia.

3.3.2 Europejska biblioteka cyfrowa od początku miała również za zadanie prezentować materiały najnowsze i współczesne, chronione nadal prawem autorskim, za pośrednictwem tego samego portalu co materiały niechronione i stanowiące część dziedzictwa.

3.3.3 Komisja powołała grupę ekspertów wysokiego szczebla celem poszukiwania rozwiązań w zakresie dostępu do dzieł niedawno opublikowanych. Jest ona złożona z przedstawicieli

wydawców, bibliotek narodowych, archiwów oraz ze specjalistów z sektora audiowizualnego i jej zadaniem jest ograniczenie „czarnej dziury XX i XXI w.”⁽¹⁸⁾ związanej z dziełami podlegającymi prawu autorskiemu. Grupa ta opracowała w kwietniu 2007 r. propozycję zmierzającą do ułatwienia dostępu do dzieł osieroconych i dzieł o wyczerpanym nakładzie, a także ułatwienia zachowania dzieł w formie cyfrowej.

3.3.4 Osiągnięcie celu dotyczącego masowej, ogólnodostępnej digitalizacji wymaga stworzenia nowego modelu ekonomicznego zapewniającego sprawiedliwy podział między autorami, wydawcami i dystrybutorami. Internauci mają prawo oczekiwać płatnej usługi dostępu do zasobów, której cena byłaby jednak rozsądna w kontekście obowiązujących stawek. Komitet zachęca podmioty gospodarcze uczestniczące w procesie wydawniczym do poszukiwania i negocjowania konkretnych rozwiązań⁽¹⁹⁾. Wydawcy, autorzy i księgarze mają w stosunku do konsumentów obowiązek zaproponowania — z poszanowaniem stanowiska poszczególnych podmiotów, atrakcyjnej oferty, tak aby wesprzeć nowy rynek i zminimalizować ryzyko piractwa i plagiatu.

3.3.5 Zgodnie z ich zaleceniami co do dzieł chronionych, użytkownicy portalu mogliby mieć — za zgodą osoby, której przysługują prawa — dostęp do krótkich fragmentów lub za pośrednictwem wyspecjalizowanych stron internetowych przeglądać wirtualnie dane dzieło. Aby uzyskać dostęp do całości dokumentu chronionego prawem autorskim użytkownik byłby kierowany w stronę podmiotów prywatnych, w tym sieci tradycyjnych księgarń, gdzie oferowano by mu wiele możliwości po przystępnej cenie, z uwzględnieniem wynagrodzenia dla osób, którym przysługują prawa. Grupa ekspertów zachęca takie osoby do zaakceptowania tych innowacyjnych rozwiązań.

3.3.6 Dla wspierania takiej odpłatnej oferty za przystępną cenę ważne jest, aby możliwość stosowania obniżonych stawek VAT na książki i inne publikacje została rozszerzona przez państwa członkowskie na wydania w formie elektronicznej.

3.3.7 W celu wspierania bardziej otwartych licencji, wzbogacających zakres dostępnych materiałów współczesnych, w niedawnej opinii Komitetu⁽²⁰⁾ zaleca się zapewnienie na szczeblu wspólnotowym odpowiedniej ochrony autorom lub twórcom, którzy zdecydowali się na stosowanie takich otwartych licencji. Udostępniając nieodpłatnie swoje dzieła, muszą oni otrzymać gwarancje dotyczące ich praw moralnych oraz ochrony przed nadużyciem do celów handlowych.

3.3.8 Komitet zaleca Komisji podjęcie inicjatyw w celu opracowania nowych licencji, oddzielających prawa do rozpowszechniania dzieł w formie elektronicznej od praw związanych z publikacją na papierze.

⁽¹⁸⁾ Określenie użyte przez komisarz Viviane Reding w czasie jej wystąpienia w EKES-ie w dniu 12 grudnia 2007 r.

⁽¹⁹⁾ Badanie Denisa Zwirna, Numilog (kwiecień 2007 r.), mające na celu opracowanie modelu ekonomicznego dotyczącego udziału wydawców w europejskiej bibliotece cyfrowej.

⁽²⁰⁾ Opinia EKES-u w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie prawa najmu i użyczenia oraz niektórych praw pokrewnych prawu autorskiemu w zakresie własności intelektualnej (wersja skodyfikowana), Dz.U. C 324 z 30.12.2006, s. 7–8.

3.3.9 W 2007 r. Komisja przeprowadziła gruntowną analizę porównawczą przepisów krajowych⁽²¹⁾, w szczególności w zakresie transpozycji dyrektywy dotyczącej prawa autorskiego oraz praw pokrewnych⁽²²⁾. Komitet zwróci szczególną uwagę na wnioski wyciągnięte z tego sprawozdania w celu lepszej harmonizacji w Europie.

3.4 Zaspokojenie potrzeby zorganizowanej wiedzy

3.4.1 U progu XXI wieku, wobec mnożenia się w internecie informacji, co do których nie wskazano źródła i których potwierdzenie jest niewystarczające, najważniejszy atut omawianego projektu europejskiego będzie polegał na doborze treści w celu zagwarantowania ich obiektywizmu i różnorodności, a także na uporządkowaniu wiedzy, jej sklasyfikowaniu i normalizacji formatu dla zachowania czytelności tak licznych informacji. Zagwarantowanie precyzji, jakości i wiarygodności odpowiedzi na zapytania i poszukiwania użytkowników zależy od ewolucji wyszukiwarek internetowych w powiązaniu z lepszą koordynacją wiedzy w formie cyfrowej w skali europejskiej.

3.4.2 W kwestii dostępu do zorganizowanych zbiorów, EKES podkreśla znaczenie eksperymentalnego projektu uruchomionego w marcu 2007 r. w ramach współpracy instytucji francuskich, węgierskich i portugalskich. Ta europejska matryca, zatwierdzona przez ekspertów, stanowi podstawę europejskiego korpusu cyfrowego, a tym samym element następnego etapu tworzenia europejskiej biblioteki cyfrowej. Ponadto projekt ten jest systemem otwartym dla wszystkich przeglądarek internetowych. Powinien on ułatwić wyszukiwanie informacji dzięki modelom standardowych kwestionariuszy pozwalających na sformułowanie i ukierunkowanie zapytania użytkownika.

3.5 Zapewnienie różnorodności kulturowej i językowej

3.5.1 Zważywszy, że biblioteka wielojęzyczna jest podstawowym narzędziem ochrony i promowania różnorodności kulturowej, EKES podkreśla jej niespotykany dotąd charakter⁽²³⁾ na arenie światowej. Z uwagi na swe wyjątkowe dziedzictwo kulturowe oraz bogatą twórczość Europa powinna zająć ważne miejsce w digitalizacji wiedzy w skali światowej zgodnie z konwencją UNESCO w sprawie różnorodności kulturowej. Dzięki rozpowszechnieniu języków europejskich w świecie omawiana dostępność będzie służyć nie tylko Europejczykom, lecz również mieszkańcom innych kontynentów poszukującym dostępu do światowego dziedzictwa i europejskich korzeni ich własnej kultury.

⁽²¹⁾ Analiza transpozycji i skutków w prawie krajowym państw członkowskich dyrektywy 2001/29/WE w sprawie harmonizacji niektórych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym (ETD/2005/IM/DI/91)..

⁽²²⁾ Okres ochrony praw autorskich został przedłużony do 70 lat po śmierci autora, a w wypadku praw pokrewnych — do 50 lat.

⁽²³⁾ Opinia EKES-u w sprawie komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów „Nowa strategia ramowa w sprawie wielojęzyczności”, Dz.U. C 324 z 30.12.2006, s. 68

3.5.2 Jeśli chodzi o fazę rozwoju europejskiej biblioteki cyfrowej po 2010 r., Komitet zaleca wszystkim państwom członkowskim, by przedstawiły bogatą ofertę swych najważniejszych dzieł literackich w różnych językach, tak aby uczestniczyć w upowszechnianiu europejskiej tożsamości kulturowej z uwzględnieniem różnorodności.

4. Wspieranie i modernizowanie czytelni publicznych w ramach systemu dostępności internetowej

4.1 W celu zagwarantowania lokalnego dostępu do zglobalizowanego systemu EKES zaleca wzmocnienie roli czytelni publicznych. Rozpowszechnianie dóbr kultury zyskało wymiar ogólnosiwiatowy i multimodalny, lecz jego skuteczność zależy od tego, czy społeczeństwo dysponuje środkami materialnymi otwierającymi mu dostęp do tej szerokiej oferty. Biblioteki i czytelnie publiczne, jako lokalne placówki kulturalne, są gwarantem równego dostępu dla jak największej liczby osób. W kontekście integracji społecznej należy zagwarantować wypożyczalniom właściwą rolę w udostępnianiu treści elektronicznych.

4.2 W łańcuchu łączącym autora z czytelnikiem za pośrednictwem księgarza, wypożyczalni i mediateki dowiodły swego znaczenia dla przekazywania ustrukturyzowanej wiedzy oraz zapewniania powszechnego dostępu do twórczości kulturalnej. Tego rodzaju lokalne placówki powinny w dalszym ciągu wypełniać swe zadania w zakresie treści przetworzonych. Stosowne jest zatem promowanie specjalnych umów lub licencji, które nie wprowadzając nierówności, służyłyby wspieraniu takich instytucji i realizacji ich celów w zakresie rozpowszechniania wiedzy⁽²⁴⁾.

4.3 W planowaniu digitalizacji ogólnodostępnych zasobów krajowych instytucji kultury należy uwzględnić udział lokalnych bibliotek i ośrodków archiwalnych. Użytkownicy wypożyczalni stanowią grupę niespecjalistów, której oczekiwania również powinny zostać uwzględnione przy wyborze treści niechronionych prawem autorskim, z poszanowaniem różnorodności odbiorców.

4.4 Opracowanie modeli ekonomicznych zakupu i publicznego udostępniania dzieł współczesnych w formacie cyfrowym

4.4.1 Wypożyczalnie kupują nośniki materialne (książki, płyty kompaktowe, zapisy nutowe, materiały do nauki języków obcych itp.) i udostępniają je swoim użytkownikom nieodpłatnie lub za niewielką opłatą, na określony czas, sprawiając, że czynnik finansowy nie jest stałą przeszkodą w dostępie do tych nośników. Nowy model ekonomiczny dla materiałów elektronicznych powinien spełniać oczekiwania użytkowników bibliotek i mediatek oraz powinien być dostosowany do ich funkcjonowania. Ponadto wypożyczalnie są klientami o dużym potencjale w zakresie zakupu materiałów najnowszych, stale śledzącymi najświeższe informacje oraz wytwory kultury i techniki. Powinny one uczestniczyć w określaniu tego nowego modelu ekonomicznego.

⁽²⁴⁾ Motyw 40 dyrektywy z 2001 w sprawie praw autorskich w społeczeństwie informacyjnym

4.4.2 Ważne jest zatem, by upowszechnienie treści przetworzonych, zwłaszcza będących produktem digitalizacji, nie utrudniało wypożyczalniom realizowania ich misji edukacyjnej; w modelach ekonomicznych i technicznych rozpowszechniania materiałów cyfrowych należy więc uwzględnić rolę i zadania wypożyczalni, a także pozwolić im nadal je wypełniać w ramach zamkniętej sieci wewnętrznej (intranetu) oraz usług zarezerwowanych dla stałych, zarejestrowanych użytkowników.

4.5 Zagwarantowanie użytkownikom usługi dostępu na miejscu

4.5.1 W ramach zamkniętych sieci (intranetów) wypożyczalnie powinny mieć możliwość oferowania swoim użytkownikom, na tych samych zasadach jak w przypadku zasobów materialnych, warunków dostępu na miejscu do materiałów elektronicznych (stanowiska komputerowe, papier elektroniczny, oprogramowanie, łącza szerokopasmowe, informacja, pomoc i

udzielanie wskazówek). W ustawicznym i podstawowym kształceniu pracowników wypożyczalni, a także w organizacji ich pracy należy odtąd uwzględniać materiały elektroniczne.

4.6 Organizowanie pokazów i instruktażu dla szerokiej publiczności w zakresie dostępu do zbiorów cyfrowych i treści elektronicznych

4.6.1 Bez kształcenia i informowania społeczeństwo zbyt często postrzega komputer, w który coraz więcej gospodarstw domowych jest dziś wyposażonych, jako sprzęt multimedialny służący do celów rozrywkowych, ignorując równocześnie zasoby kulturalne, edukacyjne, pedagogiczne i informacyjne dostępne w internecie. W taki sam sposób, w jaki wypożyczalnie zapewniają aktywne pośrednictwo między czytelnikiem w każdym wieku a książką poprzez różne działania, powinny one zapewnić pośrednictwo i stosowne inicjatywy w odniesieniu do materiałów elektronicznych.

Bruksela, 13 lutego 2008 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Dimitris DIMITRIADIS

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie koszyka energetycznego w sektorze transportu

(2008/C 162/12)

Pismem z 19 marca 2007 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 262 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, zwróciła się do Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego o opracowanie opinii rozpoznawczej w sprawie

koszyka energetycznego w sektorze transportu

Sekcja Transportu, Energii, Infrastruktury i Społeczeństwa Informacyjnego, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 18 grudnia 2007 r. Sprawozdawcą był Edgardo Maria IOZIA.

Na 442. sesji plenarnej w dniach 13-14 lutego 2008 r. (posiedzenie z dnia 13 lutego 2008 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 130 do 11 — 8 osób wstrzymało się od głosu — przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 EKES z chęcią odpowiada na wniosek wiceprzewodniczącego Komisji i komisarza ds. transportu, Jacques'a BARROTA, dotyczący sporządzenia opinii w sprawie koszyka energetycznego w sektorze transportu, utrzymując z przekonaniem, że konieczny jest rozwój stałego dialogu między Komisją a Komitetem, który reprezentuje zorganizowane społeczeństwo obywatelskie.

1.2 EKES podziela konkluzje wiosennej Rady, która określiła następujące priorytety:

- zwiększenie bezpieczeństwa dostaw,
- zapewnienie konkurencyjności gospodarek europejskich i dostępności energii po przystępnej cenie,

— promowanie równowagi ekologicznej i przeciwdziałanie zmianom klimatu.

1.3 Polityka służąca ukierunkowaniu na najwłaściwszy koszyk energetyczny powinna zatem inspirować się tymi priorytetami, jak to wszakże już uczyniła w praktyce Komisja w swoim komunikacie dotyczącym celów w zakresie paliw na lata 2001-2020.

1.4 EKES — uznając, że ropa naftowa jeszcze przez wiele lat będzie głównym paliwem w transporcie, a gaz ziemny, również będący zasobem nieodnawialnym, będzie mógł być stosowany wraz z pochodnymi ropy naftowej i częściowo je zastąpić — uważa jednak, że konieczne jest zdecydowane przyspieszenie finansowania badań w zakresie wytwarzania i wykorzystania wodoru oraz w zakresie paliw rolniczych drugiej generacji. Tak